

VADLĪNIJAS (LABĀS PRAKSES IETEIKUMI) PAR PIESPIEDU IZPILDI LIETĀS, KAS SKAR BĒRNU ATGRIEŠANOS PASTĀVĪGĀS DZĪVESVIETAS VALSTĪ

„Bērni nav priekšmeti, lai viņus sūtītu uz un no, pat, ja apstākļi, kuros viņi tika izvesti no savas pastāvīgas dzīvesvietas valsts, ir prettiesiski un persona, kas viņus nolaupījusi, ir pārkāpusi tiesas nolēmumu [vai otra vecāka aizgādības tiesības]”¹

“Domstarpību pastāvēšana starp vecākiem nevar būt pamats bērna tiesību pārkāpumam un tiesas nolēmuma nepildīšanai”²

¹ Beaumont, P.R., McElevy, P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 177.

² Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 29. aprīļa lēmuma lietā Nr. 12060005315, 11094048114, SKK 32/2021 atziņa.

1. Mērķis	4
2. Uzdevumi	4
3. Tvērums	4
4. Mērķauditorija	5
5. Jēdzienu skaidrojums	6
6. Mediācija	7
7. Sagatavošanās pasākumi	8
8. Izpildes nodrošināšana	13
9. Rīcība, ja izpilde nav izdevusies	16
10. Atsevišķie noslēdzošie jautājumi	17

Jautājumus, kad, aizvedot vai aizturot bērnu citā valstī, ko parasti īsteno viens no vecākiem, tiek pārkāptas otra vecāka aizgādības tiesības, t. i., otrs vecāks nav piekritis šādai bērna aizvešanai un aizturēšanai, regulē Hāgas 1980. gada 25. oktobra Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem (turpmāk – Konvencija), kas Latvijā ir spēkā kopš 2002. gada 1. februāra.

Saskaņā ar Konvencijas 3. pantā noteikto, bērna aizvešana vai aizturēšana tiek uzskatīta par nelikumīgu, ja:

- saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā bērns pastāvīgi dzīvoja tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas, tas ir personas, institūcijas vai kādas citas iestādes, vienas pašas vai kopīgi, tiesību uz aizgādību pārkāpums,
- aizvešanas vai aizturēšanas brīdī persona, institūcija vai kāda cita iestāde, viena pati vai kopīgi, šīs tiesības faktiski realizēja vai būtu realizējusi, ja to nekavētu aizvešana vai aizturēšana.

Konvencijas mērķis līdz ar to ir nodrošināt bērnu, kurš ir nelikumīgi pārvietots vai aizturēts kādā no Konvencijas dalībvalstīm, ātru atgriešanos viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī, kā arī otra vecāka tiesību uz aizgādību un saskarsmi respektēšanu. Ar bērna prettiesisku aizvešanu jāsaprot bērna aizvešana no viņa pastāvīgās dzīvesvietas (vienā no Konvencijas dalībvalstīm) vai no personas,

kas īsteno aizgādības tiesības, uz pastāvīgu dzīvi ārvalstī (citā Konvencijas dalībvalstī) bez šīs personas piekrišanas un ziņas.

Savukārt bērna prettiesiska aizturēšana nozīmē izvairīšanos nogādāt bērnu viņa līdzšinējā pastāvīgajā dzīvesvietā (citā Konvencijas dalībvalstī, kurā bērns dzīvoja pastāvīgi), tādā veidā liedzot otrai personai, kurai ir aizgādības tiesības pār bērnu, īstenot savas tiesības.

Bērna atgriešanās viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī mērķis ir atgriezt bērnu tajā valstī, kurā viņš dzīvoja pirms aizvešanas vai aizturēšanas, lai bērnam ierastajā vidē un atbilstoši viņa vislabākajām interesēm tiktu risināti starp bērna vecākiem esošie strīdi par bērna aizgādības un turpmākās dzīvesvietas jautājumiem. Konvencijā jo īpaši atrunāts, ka tiesas pieņemtais lēmums par bērna atgriešanos nekādā veidā nav uzskatāms par nolēmumu, kas nosaka aizgādības vai saskarsmes tiesības ar bērnu. Lēmums par bērna atgriešanos viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī drīzāk uzskatāms par tiesisko līdzekli vai instrumentu, lai atjaunotu situāciju, kas bija radusies pirms bērna aizvešanas, lai tiesiskajā kārtā tiktu atrisinātas vecāku nesaskaņas par bērna aizgādības, saskarsmes vai dzīvesvietas noteikšanas jautājumiem. Attiecīgi, ja Latvijas tiesa konstatē, ka bērns ir prettiesiski pārvietots uz Latviju vai aizturēts Latvijā, tā pieņem lēmumu par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta.

1. MĒRĶIS

Atzīstot, ka piespiedu izpilde pati par sevi ir uzskatāma par galējo līdzekli tiesu nolēmumu izpildes nodrošināšanai, jo piespiedu izpildes process ir emocionāli smags visiem tajā iesaistītajiem un īpaši bērniem, vadlīniju mērķis līdz ar to ir **noteikt** bērna labāko interešu nodrošināšanai **piemērotāko** piespiedu izpildes **kārtību**, vispirms **veicinot lēmuma** par bērna atgriešanos viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī **labprātīgu izpildi**, bet, ja tas nav iespējams, **paredzēt** tādu procedūru un **kārtību**, lai izmantojamās metodes **padarītu** šo nevēlamo, bet citreiz neizbēgamo **procesu** pēc iespējas mazāk traumatisku un, jo vairāk, **bērnu saudzējošāku**.

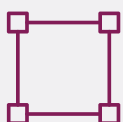
2. UZDEVUMI

Minētā mērķa sasniegšanai attiecīgi nepieciešams **precizēt** piespiedu izpildes **procesa gaitu** un katras iesaistītās iestādes un amatpersonu **funkcijas, kompetenci** un **pilnvaras**. Tas tostarp būtu nepieciešams arī iesaistīto speciālistu pārliecībai par veicamo darbību pareizību un nepieciešamību, jo gadījumā, kad tiek pieņemti vienai no pusēm nelabvēlīgi lēmumi, speciālisti ir pakļauti ievērojamam sabiedrības nosodījumam, kas zināmā mērā pat varētu traucēt pienākumu pildīšanu (situācijas iztirzājums plašsaziņas līdzekļos, draudu saņemšana, piketēšana, atteikšanās no sadarbības, speciālista emocionāla rakstura grūtības; spriedze u. tml.)

Tādejādi vadlīnijas vērstas uz to, lai veicinātu vienotas prakses izveidi, sniegtu rekomendācijas problēmsituāciju risināšanā, sniegtu ieteikumus papildresursu izmantošanai un novērstu šaubas par attiecīgo pilnvarojumu kādai noteiktai rīcībai.

3. TVĒRUMS

Vadlīnijas ir piemērojamas situācijā, kad izpildei ir iesniegts izpildu dokuments lietā par **bērna prettiesisku pārvietošanu** uz Latviju vai **aizturēšanu** Latvijā, ja bērna dzīvesvieta ir citā valstī. Proti, vadlīnijas ir attiecināmas uz tādu tiesas nolēmumu izpildi, kas paredz bērna atgriešanos citā valstī, un ir beidzies termiņš šāda nolēmuma labprātīgai izpildei, bet bērns joprojām bez attaisnojoša iemesla nav atgriezts savas pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

4. MĒRĶAUDITORIJA

IESAISTĪTĀS IESTĀDES, SPECIĀLISTI UN TO RAKSTUROJUMS

Zvērināti tiesu izpildītāji ir tiesu sistēmai piederīgas personas, kuras pastāv pie apgabaltiesām un pilda tām likumos noteiktos pienākumus, tostarp veic tādu tiesas nolēmumu izpildi, kas paredz bērna atgriešanos citā valstī.

Bāriņtiesa - pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kura prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību, tostarp nolēmumu izpildes procesā. Ja bāriņtiesa piedalās nolēmumu izpildes procesā, tā sadarbībā ar tiesu izpildītāju raugās, lai tiktu ievērotas bērna labākās intereses.

Polīcijas pārstāvji izpildes procesā nodrošina sabiedrisko kārtību un tiesu izpildītāja rīkojumu ievērošanu saskaņā ar tiesību aktos noteiktajām pilnvarām, kā arī, saņemot tiesu izpildītāja pieteikumu, Valsts policija pārbauda iesniegtās ziņas vai informācijas patiesumu. Gadījumā, ja tiek konstatētas Krimināllikuma 168. panta sastāva pazīmes, uzsāk kriminālprocesu un veic nepieciešamās izmeklēšanas darbības.

Tiesa - Konvencijas izpratnē kompetentā iestāde, kas ir tiesīga izvērtēt bērna prettiesiskās aizvešanas vai aizturēšanas jautājumu un noteikt bērna atgriešanos viņa pastāvīgās dzīvesvietas valstī. Tiesa izskata un pieņem lēmumu par bērna vai bērna un parādnieka meklēšanu ar policijas palīdzību, ja nav zināma bērna atrašanās vieta. Izlemj jautājumu par naudas soda noteikšanu parādniekam. Izskata priekšlikumus par nolēmumu izpildes atlikšanu vai atteikšanu.

Psihologs - bāriņtiesas vai sociālā dienesta pieaicināts speciālists bērna un ģimenes sagatavošanai izpildes procedūrai; atsevišķs koordinācijas sanāksmes dalībnieku pieaicināts speciālists, kurš atbilstoši Psihologu likumā noteiktajam ieguvis tiesības patstāvīgi veikt psihologa profesionālo darbību, t. i., sertificēts Klīniskās un veselības vai Juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomās, ir apguvis speciālas zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā un pirms tam nav sadarbojies ar bērnu vai parādnieku. Psihologs informē izpildes procesā iesaistītās amatpersonas par bērnam iespējami saudzējošu izpildes veidu.

Prokuratūra - izlemj jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu pret parādnieku sakarā ar viņa ļaunprātīgu izvairīšanos no nolēmuma izpildes.

Tieslietu ministrija - Latvijas atbildīgā institūcija (centrālā iestāde Konvencijas izpratnē), kas ir noteikta ar likumu „Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaušanās civiltiesiskajiem aspektiem”. Atbilstoši Konvencijai veic tajā minētās darbības un sadarbojas ar citām valsts un pašvaldību iestādēm, kā arī koordinē to sadarbību ar ārvalsts kompetentajām iestādēm Konvencijas piemērošanā. Izpildes procesā var sniegt atbalstu, nepieciešamības gadījumā sazinoties ar valsts, uz kuru jānogādā bērns, kompetentajām iestādēm un piedzinēju.

5. JĒDZIENU SKAIDROJUMS

Ņemot vērā, ka vadlīnijas izstrādātas galvenokārt situācijām, kad izpildei ir iesniegts izpildu dokuments, kas pieņemts lietā par bērna prettiesisku pārvietošanu uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā, vadlīnijās attiecīgi terminoloģiskai skaidrībai un precizitātei tiek izmantoti izpildu lietvedībai atbilstoši juridiskie termini, kas izriet no Civilprocesa likuma un Tiesu izpildītāju likuma.

Izpildu lieta – atsevišķa lieta, ko tiesu izpildītājs ievieš katram no piedzinēja saņemtajam izpildu dokumentam, proti, tiesas izsniegtajam izpildu rakstam lietā par bērna prettiesisku pārvietošanu uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā, ja bērna dzīvesvieta ir citā valstī, pēc tiesas nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā un labprātīgas izpildes termiņa izbeigšanās.

Piedzinējs – prasītājs sākotnējā tiesvedībā, proti, bērna vecāks, kurš pieprasa tāda nolēmuma izpildi, kas paredz bērna atgriešanos bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

Parādnieks – atbildētājs sākotnējā tiesvedībā, proti, bērna vecāks, kurš izvairās no tāda nolēmuma izpildes, kas paredz bērna atgriešanos bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

Ļaunprātīga izvairīšanās no izpildes – apzināta personas darbība vai bezdarbība, kas kavē vai padara neiespējamu tiesas nolēmuma izpildi. Apzināta tiesas nolēmuma nepildīšana. Judikatūrā ir atzīts, ka noziedzīgs nodarījums izpaužas tādējādi, ka, apzinoties savu darbību pretlikumību, tiek ignorēts tiesas nolēmums, nenodrošinot tajā noteikto. Proti, pat vērtējot parādnieka ziņas par apstākļiem, kas lieguši nodrošināt tiesas nolēmuma izpildi, psihologa atzinumus un kompetentās bāriņtiesas konstatētos apstākļus, tiesa atzinusi, ka nav konstatēti tādi apstākļi, kas attaisnotu parādnieka rīcību – izvairīšanos no tiesas nolēmuma izpildes.³

Nepakļaušanās likumīgai prasībai – amatpersonu likumīgo prasību nepildīšana vai amatpersonu darbības traucēšana.

³ Sk., piemēram, Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 29. aprīļa lēmumu lietā Nr. 12060005315, 11094048114, SKK 32/2021.

6. MEDIĀCIJA

Balstoties uz starptautiskajiem pētījumiem, ir secināts, ka mediācija, pateicoties brīvprātības un pašnoteikšanās principiem, ir efektīvi izmantota tajās valstīs, kur cilvēkiem ir pietiekami augsta ticība tiesu varai un skaidrība par to, kas būs, ja netiks panākta vienošanās. Lai vecāki būtu motivēti atrast bērniem labu risinājumu, viņiem svarīgi apzināties, ka gadījumā, ja lēmums tiks atstāts tiesas ziņā, bērna atgriešanās tiks īstenota. Piespiedu atgriešanās, lai gan šķietami cietsirdīgs risinājums, tomēr ir nepieciešama, lai visiem iesaistītajiem būtu skaidrība par robežām, noteikumiem un abu vecāku neapdomīgas, reizēm vieglprātīgas, reizēm izmisuma pilnas rīcības neizbēgamajām sekām.

Veicot nolaupīšanas lietu izspēles, novērots, ka mediācija piespiedu izpildes stadijā visdrīzāk

vairs nebūtu iespējama, tāpēc **mediācijai būtu jā sākas pēc iespējas ātrāk**, jābūt proaktīvai rīcībai, uzrunājot bērna vecākus – gan personīgi, gan nosūtot formālos piedāvājumus.

Vienlaikus mediācijai vajadzētu būt iespējamai un pieejamai jebkurā brīdī, tostarp arī pēc tam, kad piespiedu aizvešana jau ir īstenota.

Mediācija bērna nelikumīgas aizvešanas lietās ir īstenojama maksimāli intensīvi un īsākos termiņos (piemēram, iespējams veltīt tam vienu pilnu nedēļas nogali: piektdien sarunas ar vecākiem, sestdien – bērnu iesaistoša mediācija vai bērnu tikšanās ar vecāku, kurš bijis šķirts no bērna, un svētdien – atkal tikšanās ar vecākiem, vienošanās izstrāde un dokumenta noformēšana).

7. SAGATAVOŠANĀS PASĀKUMI

7.1. NOLĒMUMA LABPRĀTĪGAS IZPILDES VEICINĀŠANA (IZPILDU LIETAS PIRMĀ FĀZE)

Būtiski atcerēties, ka iespēju robežās svarīgi nenovest situāciju līdz piespiedu izpildei, bet apsvērt arī tādus pasākumus, kas varētu veicināt nolēmuma labprātīgu izpildi. Jāpiebilst, ka šādi pasākumi būtu nosakāmi atbilstoši konkrētā gadījuma īpatnībām, piemēram, ja vienā gadījumā minēto attiecīgi varētu veicināt, uzaicinot parādnieku uz pārrunām un mēģinot pārliecināt par nolēmuma izpildes nepieciešamību, tad citā gadījumā tas varētu izprovocēt vēl lielāku pretestību un nevēlēšanos izpildīt nolēmumu.

Lai veicinātu nolēmumu labprātīgu izpildi, cita starpā jāizmanto mediācijas piedāvātās iespējas, jāveic pārrunas ar personām, turklāt vairākās stadijās, gan ierosinot lietu, gan tad, kad likumīgā spēkā stājies nolēmums par bērna atgriešanos, sarunā ir iespējams iesaistīt arī psihologu.

Tiesu izpildītājs, stājoties pie izpildes Civilprocesa likuma 555. pantā noteiktajā kārtībā, paziņo parādniekam par pienākumu izpildīt nolēmumu. Paziņojumā tiesu izpildītājs brīdina parādnieku par Civilprocesa likumā paredzētajām sekām, kas iestāsies, ja nolēmums netiks izpildīts.

Zināmu secinājumu un priekšstatu par parādnieku varētu iegūt gadījumā, kad pēc tiesu izpildītāja nosūtītā paziņojuma par sekām, kas iestāsies, ja nolēmums netiks izpildīts, tiek saņemta parādnieka atbilde vai paskaidrojums. Ja parādnieka atbildē vai paskaidrojumā jau ir saskatāmas norādes par parādnieka uzvedību, kas var kaitēt tiesu nolēmuma izpildei vai bērna labākajām interesēm, piemēram, tiek izteikti draudi, bēguļošana, adreses slēpšana u. tml., svarīgi nevilcināties un izvērtēt nepieciešamību

kriminālprocesa uzsākšanai. Proti, tiesu izpildītājs var nosūtīt iesniegumu prokuroram par kriminālprocesa uzsākšanu (Tiesu izpildītāju likuma 77. pants) vai iesniegt pieteikumu (Kriminālprocesa likuma 7. panta otrā daļa) Valsts policijā, kas veic iesniegto ziņu pārbaudi un lemj par kriminālprocesa uzsākšanu un meklēšanas darbībām. Šādā gadījumā būtu nepieciešams izvērstāk atspoguļot, kā konkrētajā gadījumā tiesu izpildītāja ieskatā izpaužas izvairīšanās no nolēmuma izpildes, pievienojot izvairīšanās faktu apliecinājošus dokumentus.

Ja labprātīgi nolēmums netiek pildīts, tad tiesu izpildītājs par to informē tiesu, lai tā izlemtu jautājumu par naudas soda noteikšanu parādniekam (jautājuma izlemšanai par naudas soda 750 eiro apmērā noteikšanu parādniekam). Situācijā, kad pēc tiesu izpildītāja paziņojuma parādniekam par pienākumu izpildīt nolēmumu 10 dienu laikā ir noprotams, ka parādnieks neveiks nolēmuma labprātīgu izpildi, tiesu izpildītājs uzsāk izpildes lietas tā saucamo otro fāzi.

7.2. SAGATAVOŠANĀS IZPILDEI (IZPILDU LIETAS OTRĀ FĀZE)

Piespiedu izpildes process zināmā mērā sākas jau tiesas zālē, tāpēc, ja nepieciešams kāds precizējums no tiesas, kas pieņēma attiecīgo lēmumu, tiesu izpildītājs attiecīgi varētu vērsties tiesā neskaidro jautājumu gadījumā.

Turklāt jāņem vērā, ka tiesas nolēmums ir pieņemts bērna interešu nodrošināšanai, tas ir, tiesa jau visu tiesiski ir izvērtējusi un pieņēmusi lēmumu bērna labākajās interesēs, attiecīgi diskusijām pēc būtības kā tādām lietas izpildes stadijā nevajadzētu būt.

Efektīvas piespiedu izpildes atslēgvārds ir ātrums un procesā iesaistīto amatpersonu

(un speciālistu) savstarpējā sadarbība, bet ir jāreķinās ar sabiedrības iespējamo rezonansi, tāpēc speciālistu komandai jābūt īpaši pacietīgai un pārliecinātai par tiesas lēmuma pareizību un tā izpildes nepieciešamību.

Stājoties pie izpildes, tiesu izpildītājs apzina lietā pieaicināmās iestādes un speciālistus un tos var uzaicināt uz koordinācijas sanākumi, kuras mērķis ir sagatavoties bērnu saudzējošam izpildes procesam. Proti, var tikt izveidota komanda, kura darbojas tiesu izpildītāja vadībā. Notiek aktīva, nekavējoša un regulāra tiesu izpildītāja komunikācija ar iesaistītajām amatpersonām (un speciālistiem), ievērojot datu aizsardzības prasības.

Tiesu izpildītāja mērķis ir pēc iespējas ātrāka nolēmuma izpilde. Jāņem vērā, ka ilgtermiņa skatījumā izpildes apturēšana visdrīzāk varētu kaitēt bērnam.

a) Bērna dienas režīma noteikšana

Svarīgi, lai pirms iespējamās koordinācijas sanāksmes bāriņtiesai tiktu uzdots pēc bērna atrašanās vietas noskaidrot bērna dienas režīmu, lai apzinātu piemērotāko vietu un laiku nolēmuma izpildei. Bērna dienas režīms noskaidrojams 15 dienu laikā, bāriņtiesai saņemot tiesu izpildītāja rīkojumu.

Lai noskaidrotu bērna dienas režīmu situācijā, kad bērna vecāks vai persona, pie kuras bērns atrodas, izvairās no sadarbības ar bāriņtiesu, bāriņtiesa varētu, piemēram, vērsties izglītības iestādē, kuru apmeklē bērns.

Gadījumā, ja bērna dienas režīmu nav iespējams noskaidrot, jo bērna vecāks vai persona, pie kuras bērns atrodas, izvairās no sadarbības ar bāriņtiesu, būtu vēlams izvērtēt iespēju iesaistīt otru vecāku. Iespējams, sadarbībā ar bērna radniekiem varētu iegūt priekšstatu par bērna dienas režīmu un attiecīgi piemērotāku vietu un laiku izpildes nodrošināšanai. Piemēram, praksē ir bijis gadījums, kad otrs vecāks, lai veicinātu nolēmuma izpildi situācijā, kad bērna vecāks kopā ar bērnu pameta savu dzīvesvietu tikai,

lai dotos uz darbu, izmantojis privātdetektīva pakalpojumus, lai saprastu bērna un vecāka dienas kārtību.

b) Koordinācijas sanāksme

Tiesu izpildītājs ievāc informāciju un komunicē ar lietā iesaistītajām amatpersonām (un speciālistiem), lai apzinātu konkrēto situāciju. Tiesu izpildītājs rīko koordinācijas sanākumi, kura jānozīmē divu trīs nedēļu laikā pirms faktiskās izpildes (faktiski jāņem vērā, ka bāriņtiesai 15 dienu laikā no rīkojuma saņemšanas dienas, kas jau pārsniegs 2 nedēļu termiņu, jānoskaidro bērna dienas režīms).

Sanāksmes ietvaros dalībnieki iepazīstas un izvērtē lietas faktiskos un juridiskos apstākļus, un vienojas par turpmāko rīcību, piemēram, vienojas par to, kāda informācija vēl ir jāapkopo, lai nodrošinātu izpildi.

Tiesu izpildītājs sazinās arī ar piedzinēju, lai noskaidrotu situācijas faktiskos un juridiskos apstākļus, kas nepieciešami nolēmuma izpildei. Saziņa var notikt arī ar citiem konkrētās ģimenes radniekiem, ievērojot datu aizsardzības prasības. Izskaidropiedzinējam viņa piedalīšanās nozīmīgumu bērna atgriešanās lietas sekmīgai izpildei.

c) Ģimenes sagatavošana

Lai mazinātu ģimenes un bērna stresa stāvokli, koordinācijas sanāksmē būtu jāizvērtē nepieciešamība uzsākt ģimenes un bērna sagatavošanu izpildes procedūrai, pārdomājot attiecīgos pasākumus atkarībā no individuālās situācijas, piemēram, vienā gadījumā efektīvāk būtu uzaicināt vecāku uz pārrunām bāriņtiesas vai tiesu izpildītāja telpās un izskaidrot tiesiskās sekas lēmuma nepildīšanai, savukārt citā situācijā efektīvāk būtu satikties ar personu neitrālā vidē un fokusēt vecāka uzmanību uz to, kā viņš varētu palīdzēt bērnam.

Tāpat būtu nepieciešams apsvērt nosūtīt ģimeni un bērnu psihologa konsultācijām, šādi laikus viņus sagatavojot izpildes procedūrai. Būtiski

uzsvērt, ka psihologs, kas jau iepriekš strādājis ar ģimeni, nav tiesīgs piedalīties izpildes procesā, jo tas ir pretrunā Psihologu ētikas kodeksam. Proti, sākotnēji psihologs tiek iesaistīts, lai sniegtu atbalstu klientam, un nav pieļaujams, ka vēlāk šis psihologs veic motivējošo darbu ar personu lēmuma izpildes nodrošināšanai. Turklāt iepriekš iesaistītā psihologa dalība rada šaubas par psihologa neitralitāti, kā arī var tikai eskalēt situāciju.

Gadījumā, ja bāriņtiesu štatā psihologs nav nodarbināts, būtu ieteicams iesaistīt pašvaldības sociālo dienestu un tā piedāvātos psihologa pakalpojumus.

d) Psihologa iesaiste

Koordinācijas sanāksmē bāriņtiesas pārstāvis, ja nepieciešams sadarbībā ar tiesu izpildītāju, izvērtē (cita) psihologa pieaicināšanu tieši piespiedu izpildei. Proti, būtu ieteicams piesaistīt tādu psihologu no valsts/ pašvaldību sektora, kas iepriekš ar ģimeni nav strādājis. Turklāt būtu vēlams piesaistīt tādu psihologu, kam ir zināmas konflikta risināšanas prasmes (pieredze krīžu vadībā), kas netiek pielietotas psihologa ikdienas darbā, konsultējot personas, un orientējoties uz to, ka klients ir centrā.

e) Policijas iesaiste

Tiesu izpildītājs sazinās arī ar policiju, kas piedalīsies nolēmuma izpildē. Izpildes lietā var pieaicināt gan Valsts policiju, gan pašvaldības policiju, ņemot vērā konkrētas teritorijas specifiku. Turklāt uz tā saucamo „operāciju” būtu jānorīko ne vien policijas darbinieks, bet situācijai piemērotāks policijas darbinieks.

Valsts policijas amatpersona pārbauda tās rīcībā esošās ziņas par personu (tās ģimeni) un sniedz papildu informāciju, kas var palīdzēt izpildes procesā. Vienlaikus jānorāda, ka policijas darbinieks ir tiesīgs pārbaudīt ziņas Sodu reģistrā vai citā valsts informācijas sistēmā tikai ar pamatojumu – krimināllietas, administratīvās vai policijas resoriskās pārbaudes lietas ietvaros.

Ja tas līdz šim netika piemērots, arī šajā stadijā pastāv iespēja, ka tiesu izpildītājs nosūta iesniegumu prokuroram vai Valsts policijai par tiesu lēmuma nepildīšanu ar lūgumu uzsākt kriminālprocesu (Tiesu izpildītāju likuma 77. pants). Attiecīgi Valsts policijā, saņemot tiesu izpildītāja lūgumu, vispirms to izvērtē un tad, ja ir pamats, saskaņā ar Krimināllikuma 168. pantu uzsāk kriminālprocesu un veic nepieciešamās izmeklēšanas darbības.

Ja tiesu izpildītājs ir norādījis, ka, iespējams, bērns netiks nodots labprātīgi un līdz ar to netiks pildīts tiesu izpildītāja dotais rīkojums, policijas darbiniekam būs jāpiedalās attiecīgā rīkojuma izpildē, un policijas darbiniekam, iespējams, būs parādniekam nepieciešams dot rīkojumu labprātīgi izpildīt tiesu izpildītāja rīkojumu.

f) Izsludināšana meklēšanā un meklēšana

Ja pēc attiecīgās situācijas apzināšanas tomēr tiek konstatēts, ka bērna atrašanās vieta nav zināma, tad tiesu izpildītājs saskaņā ar Civilprocesa likuma 620.13 panta otro daļu vēršas tiesā ar lūgumu pieņemt lēmumu par bērna un parādnieka meklēšanu ar policijas palīdzību un attiecīgā izpildu lieta tiek apturēta. Attiecīgais tiesas nolēmums tiek nosūtīts Valsts policijai.

Ja saņemts tiesas vai tiesneša lēmums par bērna vai bērna un parādnieka meklēšanu, Valsts policija reģistrē saņemto informāciju un nosūta tiesai paziņojumu par lēmuma pieņemšanu izpildei.

Meklēšanu veic policija resoriskās pārbaudes ietvaros. Piemēram, personas meklēšanu veic tā Valsts policijas teritoriālās pārvaldes struktūrvienība, kuras apkalpojamajā teritorijā meklējamā persona ir pazudusi vai redzēta pēdējo reizi, bet, ja to nevar noskaidrot, – Valsts policijas teritoriālās pārvaldes struktūrvienība, kurā ir meklējamās personas atrašanās vieta vai dzīvesvieta (ja tā ir zināma). Gadījumā, ja meklējamās personas atrašanās vieta vai dzīvesvieta nav zināma, personu meklē tā Valsts

polīcijas teritoriālās pārvaldes struktūrvienība, kurā ir meklējamās personas deklarētā dzīvesvieta vai papildu adrese, kas reģistrēta ledzīvotāju reģistrā.

Meklēšanas īstenotājs (Valsts policijas amatpersona):

- pārbauda ziņas par meklējamo personu valsts informācijas sistēmās, lai noskaidrotu personas iespējamo deklarētās dzīvesvietas adresi vai citu adresi, kur persona ir sasniedzama, un salīdzinātu tās ar tiesas lēmumā norādīto dzīvesvietas adresi;
- nosūta meklējamajai personai paziņojumu vai pavēsti ar aicinājumu ierasties policijā. Ja meklējamā persona neierodas paziņojumā vai pavēstē norādītajā laikā:
 - › apseko meklējamās personas iespējamās atrašanās vietas (tiesneša vai tiesas lēmumā norādītās adreses, deklarētās dzīvesvietas adreses, papildu adreses);
 - › veic apsekošanas laikā sastapto personu (kaimiņu vai citu personu) aptauju, lai noskaidrotu meklējamās personas iespējamo atrašanās vietu.

Ja meklēšanas iniciators (Valsts policijas amatpersona) meklējamo personu atrod, to nogādā tiesas vai tiesneša lēmumā norādītajā vietā, par ko paziņo tiesai vai tiesnesim.

Ja tiek saņemta informācija par bērna atrašanās vietu citas apgabaltiesas darbības teritorijā, tiesu izpildītājs izdara par to atzīmi izpildu dokumentā, norādot ziņas par bērna atrašanās vietu, un nekavējoties izsniedz izpildu dokumentu piedzinējam, izskaidrojot viņam tiesības iesniegt izpildu dokumentu izpildei.

7.1. GALVENĀ (STRATĒGIJAS) SANĀKSME

Apkopojot noskaidroto informāciju, tiesu izpildītājs rīko atkārtotu sanākumi ar iesaistītajām amatpersonām un speciālistiem, kuri piedalīsies izpildē, lai apspriestu un vienotos

par piemērotāko stratēģiju, izmantojamām metodēm un citiem taktiskiem jautājumiem, lai nodrošinātu bērna saudzīgu izņemšanu. Tostarp būtu nepieciešams apsvērt vairākus izpildes scenārijus, parādnieka iespējamās darbības, kā arī apzināt šķēršļus, kas varētu rasties izpildes gaitā, un to iespējamās novēršanas līdzekļus.

Sanākums tiek organizēta ne vēlāk kā dienu pirms faktiskās izpildes.

Sanāksmē vienojas:

- par **izpildes vietu un laiku**, kur bērns tiks šķirts no parādnieka. Ja sagaidāma parādnieka pretestība, ieteicams izvēlēties vietu un laiku, kad parādnieks neatrodas bērna tuvumā. Pārdomājot piespiedu izpildes vietu, jāpārrunā taktiskie jautājumi, lai iesaistītās amatpersonas pārvaldītu situāciju, kā arī nodrošinātu amatpersonu un privātpersonu drošību (piemēram, izolēt virtuvē esošos asus priekšmetus, liegt piekļuvi logiem, durvīm).
- par **laiku un vietu, kad un kur bērns tiks nodots piedzinējam** vai bāriņtiesas pārstāvim, par to paziņojot piedzinējam, bāriņtiesai un policijai. Ja iespējams, ir jānodrošina pēc iespējas drīza nogāde pie personas, ar kuru bērnam ir emocionāla piesaiste. Ja piedzinējs nolēmuma izpildē nepiedalās, tiesu izpildītājs papildus aprēķina nepieciešamos izdevumus, kas saistīti ar bērna nogādāšanu atpakaļ, atbilstoši Ministru kabineta 2014. gada 7. janvāra noteiktumiem Nr. 9 „**Noteikumi par izpildu darbību veikšanai nepieciešamajiem izdevumiem**” (bērna uzturēšanās krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, tulka pakalpojumi, psihologa pakalpojumi, ceļa izdevumi un citi izdevumi), un lūdz piedzinējam to iemaksāt.
- par amatpersonu **uzdevumiem izpildes laikā**. Gadījumos, kad paredzama pretošanās, izrunā iespējamās rīcības scenārijus.

7.2. RĪCĪBA, JA TIESĀ TIEK IESNIEGTS PRIEKŠLIKUMS PAR NOLĒMUMA IZPILDES ATLIKŠANU VAI ATTEIKUMU

Civilprocesa likumā noteikts, ka parādnieks var iesniegt priekšlikumu tiesai par nolēmuma izpildes atlikšanu vai nolēmuma izpildes atteikumu, ja notikusi būtisku apstākļu maiņa. Par būtisku apstākļu maiņu uzskata:

1. to, ka bērna nogādāšana atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, nav iespējama bērna veselības vai psiholoģiskā stāvokļa dēļ, ko apliecina slimnīcas vai psihiatra izziņa;
2. bērna iebildumus pret viņa nogādāšanu atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, ko apliecina bāriņtiesas norīkota psihologa atzinums;
3. to, ka piedzinējs neizrāda interesi par saiknes ar bērnu atjaunošanu.

Vienlaikus jāņem vērā, ka priekšlikumu tiesai par nolēmuma izpildes atlikšanu vai nolēmuma izpildes atteikumu, kas saistīts ar bērna iebildumiem vai piedzinēja intereses neizrādīšanu, var iesniegt tikai, ja kopš lēmuma

par bērna atgriešanos ir pagājis vairāk nekā gads. Pirms minētā termiņa notecējuma priekšlikumu tiesai par nolēmuma izpildes atlikšanu vai nolēmuma izpildes atteikumu var iesniegt tikai saistībā ar bērna veselības vai psiholoģisko stāvokli.

Lēmumā par nolēmuma izpildes atlikšanu tiesa norāda parādnieka un piedzinēja pienākumus laikā, kamēr nolēmuma izpilde atlikta, un, ja nepieciešams, – arī kārtību, kādā atjaunojama saikne starp bērnu un piedzinēju.

Lai gan Civilprocesa likumā nav atrunāts, kas faktiski notiek ar izpildu lietu laikā, kamēr tiesa izskata jautājumu par nolēmuma izpildes atlikšanu vai nolēmuma izpildes atteikumu un taisa nolēmumu, praksē novērots, ka izpilde netiek īstenota un izpildu lieta formāli tiek apturēta. Tomēr tajā pašā laikā būtu lietderīgi, ja tiesu izpildītājs sadarbībā ar iesaistītajām iestādēm un speciālistiem turpinātu ievākt nepieciešamo informāciju un apsvērt labāko taktisko risinājumu izpildes nodrošināšanai, tādā veidā nepieļaujot situāciju, kad izpilde tiek novilcināta, ja tiesa atsaka nolēmuma izpildes atlikšanu vai atteikumu.

8. IZPILDES NODROŠINĀŠANA

IZPILDU LIETAS TREŠĀ FĀZE

Tiesu izpildītāja rīkojumā noteiktajā laikā un vietā, piedaloties visiem pieaicinātajiem speciālistiem, bāriņtiesas pārstāvis sadarbībā ar psihologu, ja tāds ir pieaicināts, veic pārrunas ar parādnieku vai citām personām, pie kurām atrodas bērns, lai pārliecinātu atdot bērnu piedzinējam vai bāriņtiesas pārstāvim, tādā veidā atvieglot arī izpildi.

Nepieciešamības gadījumā bāriņtiesas pārstāvis sadarbībā ar psihologu sniedz bērnam saprotamā veidā informāciju par procesa mērķi, procesa norises gaitu. Šo pārrunu veids lielā mērā būs atkarīgs no individuālās situācijas (piemēram, psihologs runā ar bērnu vai vecāku un paralēli bāriņtiesa sarunājas ar bērnu vai vecāku; izpildes vieta un laiks). Atsevišķos gadījumos par labu varētu nākt atļaut vecākam pavadīt bērnu līdz mašīnai vai krīzes centram vai skaidri paskaidrot vecākam, kad un kā viņš varētu turpmāk sazināties ar bērnu, kādas būtu turpmākās darbības, kā arī iespējamās scenārijus un soļus, kas ir veicami pēc bērna atgriešanās.

Bāriņtiesas pārstāvis vērtē situāciju, lai vispiemērotākajā veidā varētu veikt pārrunas ar bērnu vai vecāku. Var lūgt nodrošināt neitrālu vidi, piemēram, atļauju ieiet mājā, citā istabā, bez radnieku klātbūtnes. Augstā emociju intensitātē, kad persona, pret kuru vērsta piespiedu izpilde, atsakās no sarunas vai apkārtējie cilvēki veicina konfliktējošu atmosfēru, pārrunas var netikt īstenotas.

Papildus minētajam psihologs konsultē tiesu izpildītāju un citas izpildes procesā iesaistītās amatpersonas par saskarsmi ar bērnu un parādnieku, kā arī, ja nepieciešams, sniedz psiholoģisko atbalstu bērnam.

Ļoti svarīga ir policijas loma, jo policijas darbinieki

nodrošina sabiedrisko kārtību un drošību laikā, kad tiesu izpildītājs dod rīkojumus parādniekam. Policijas darbiniekam vai amatpersonai izpildes procesa gaitā nepieciešams, piemēram, sekot līdz, lai parādnieks nevarētu veikt prettiesiskas darbības. Tas apstāklis vien, ka policijas darbinieks atrodas blakus citām iesaistītajām amatpersonām, dod gan drošības sajūtu, gan sekmē personas lielāku respektu pret amatpersonu teikto.

Jāatceras, ka policijas darbiniekam ir tikai noteiktais pilnvaru apjoms un ierobežota kompetence, proti, tikai nodrošināt, lai tiktu ievērota sabiedriskā kārtība un drošība, ko var precīzi noteikt tikai katrā individuālā gadījumā, ņemot vērā vietas raksturojošās pazīmes (publiskā vai privātā teritorijā) un iesaistīto personu skaitu, uzvedību un gatavību sadarboties.

Jatiesu izpildītājs izvirza likumīgu prasību-izpildīt tiesas lēmumu, tad policijas darbinieks izvērtēs, vai nenotiek likumpārkāpums, un attiecīgi viņam ir jāpārtrauc vai jānovērš šis pārkāpums, saucot vainīgo personu pie atbildības. Ja parādnieks vai cita persona ir satvērusi bērnu un pēc pārrunām bērns netiek nodots, tādējādi parādnieks nepilda tiesu izpildītāja doto rīkojumu nodot bērnu piedzinējam vai bāriņtiesas pārstāvim, policijas darbinieks dod likumīgu rīkojumu parādniekam vai citai personai, kas satvērusi bērnu, pildīt tiesu izpildītāja prasības un doto rīkojumu. Policijas darbinieks ne tikai nodrošina sabiedrisko kārtību nolēmuma izpildē, bet arī novērš parādnieka likumpārkāpumu (tiesas nolēmuma nepildīšanu, tiesu izpildītāja un policijas rīkojuma nepildīšanu) un **galējās nepieciešamības gadījumā**, cenšoties pēc iespējas mazāk pielietot fizisku spēku, nošķir

parādnieku vai citu personu no bērna, lai bāriņtiesas pārstāvis vai piedzinējs varētu paņemt bērnu, pēc iespējas ievērojot bērna labākās intereses.

Kopumā iesaistītajām amatpersonām ir šādi uzdevumi izpildes gaitā:

• Tiesu izpildītājs:

- › Veic pārrunas ar parādnieku vai citām personām, pie kurām atrodas bērns.
- › Dod atbilstošus rīkojumus bāriņtiesai un pieprasa policijas darbinieku palīdzību. Piemēram, bāriņtiesai – noskaidrot bērna atrašanās vietu, policijas darbiniekam – nodrošināt sabiedrisko kārtību un drošību.
- › Veic citas organizatoriskās darbības saistībā ar nolēmuma piespiedu izpildes vešanu.

• Policija:

- › Nodrošina sabiedrisko kārtību un drošību, novērš parādnieka vai citu personu izrādīto pretestību vai nepakļaušanos policijas darbinieka likumīgajām prasībām, kā arī uzrauga tiesu izpildītāja doto rīkojumu ievērošanu.
- › Gadījumā, ja notiek pretošanās vai nepakļaušanās policijas darbinieka likumīgajām prasībām, personu var saukt pie likumā paredzētās atbildības.
- › Ja tiek traucētas institūciju likumīgās darbības vai notiek tām uzbrukums, tad policijas darbinieks brīdina personu par likumīgo prasību neievērošanu un novērš vai atvairā uzbrukumu.
- › Lemj par kriminālprocesa uzsākšanu saskaņā ar Krimināllikuma 269. vai 270. pantu.

• Bāriņtiesa:

- › Veic pārrunas ar parādnieku, bērnu vai citām personām, pie kurām atrodas bērns.

› Nogādā bērnu atpakaļ valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, ja piedzinējs nepiedalās izpildē.

› Ja bērnu nav iespējams nekavējoties nogādāt uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, bāriņtiesa pieņem vienpersonisku lēmumu par:

1. bērna šķiršanu no ģimenes un nogādāšanu krīzes centrā vai citā drošā vidē un aizliegumu bērna vecākam vai citai personai izņemt bērnu no krīzes centra vai citiem drošiem apstākļiem;
2. atteikumu paziņot bērna vecākam, citai personai vai bērna tuviem radniekiem bērna atrašanās vietu vai aizliegumu šīm personām satikties ar bērnu, kamēr tas uzturas krīzes centrā vai citā drošā vidē.

› Tiesu praksē ir atzīts, ka bāriņtiesai bērna piespiedu nodošanas procesā nav kompetences pārvērtēt tos apstākļus, kas ir bijuši pamatā vispārējās jurisdikcijas tiesas lēmumam par bērna atgriešanos viņas dzīvesvietas valstī. Tiesību normas paredz bāriņtiesas pienākumu iesaistīties piespiedu nodošanas procesā, lai nodrošinātu šā procesa norisi atbilstoši bērna labākajām interesēm (piemēram, lemjot par bērna šķiršanu no ģimenes un ievietošanu krīzes centrā, veicot pārrunas ar bērnu un personu, kurai ir pienākums izpildīt tiesas nolēmumu par bērna atgriešanos, bet kura to tomēr nedara). Apstākļus, kas ļauj vai – gluži pretēji – izslēdz bērna atgriešanos viņa dzīvesvietas valstī, vērtē tā institūcija, kuras kompetencē ir lēmuma pieņemšana. Latvijas Republikā šī institūcija atbilstoši Civilprocesa likuma 644.14 panta noteikumiem ir rajona (pilsētas) tiesa. Līdz ar to arī to apstākļu vērtējums, kas minēti Konvencijas 13. pantā un kas ļauj atteikties dot rīkojumu par bērna atgriešanos, ietilpst

nevis bāriņtiesas, bet gan rajona (pilsētas) tiesas kompetencē⁴.

- › Jebkuros apstākļos jāveicina sarunu risināšana ar abiem vecākiem un jāizvairās no liekas bērna pārvietošanas uz citām iestādēm vai birokrātisko darbību īstenošanas, ja vien tas ir iespējams.

Ieteicamā rīcība atsevišķās iespējamās problēmsituācijās:

• Izpilde notiek izglītības iestādē

Lēmuma izpilde izglītības iestādē var nebūt bērnam draudzīga vairāku iemeslu dēļ, piemēram, citi bērni un izglītības iestādes personāls (pedagogi) var kļūt par lieciniekiem notikumam, bērns var izjust bailes un kaunu par notiekošo ar viņu. Tas var radīt papildu apstākļus, kuri bērnam var radīt emocionālus pārdzīvojumus, kas nebūtu vēlams jau tā sarežģītā situācijā.

Ņemot vērā, ka izglītības iestāde bērnam var arī nebūt droša vide, lēmuma izpilde izglītības iestādē būtu pieļaujama kā galējs līdzeklis, ja to nav iespējams izpildīt dzīvesvietā. Tāpat noteikti svarīga ir sadarbība ar izglītības iestādi, iepriekš brīdinot vadību par plānoto izpildi un lūdzot maksimāli nodrošināt drošu vidi izpildes norisei. Piemēram, parūpēties, lai tajā laikā bērnam nav mācību stundu vai ieplānota pārbaudes darba. Nepieciešamības gadījumā izglītības iestādē var piesaistīt izglītības iestādes atbalsta personālu, kurš var atbalstīt bērnu, ja tas ir nepieciešams. Jāņem vērā, ka bērns var būt nobijies, sākt raudāt vai pat mukt. Speciālistiem, kas veic izpildi, jābūt gataviem dažādām emocionālām reakcijām, kuras tajā brīdī var paust bērns, saprotot, ka bērnam tā ir emocionāli komplicēta situācija, kurai viņš nav gatavs.

• Parādnieks neielaiž telpās

Jatiesu izpildītājs netiek ielaists telpās, par kurām ir ziņas, ka tajās atrodas bērns, tās tiek atvērtas piespiedu kārtā, klātesot policijas pārstāvim. Iekļūšanu telpās organizē tiesu izpildītājs, nodrošinot durvju atvēršanu ar profesionāla atslēdznieka palīdzību.

• Bērns sapratīgā vecumā (7–15 gadi) apgalvo, ka nevēlas šķirties no vecāka

Jebkura vecuma bērnam izpildes process var radīt emocionālu spriedzi, tāpēc iesaistītajiem speciālistiem procesa gaitā svarīgi pēc iespējas saglabāt mierīgāku gaisotni, izvēloties atbilstošu balss toni un rīcībai jāatbilst bērna vecumam.

Veicot sarunu ar bērnu, nepieciešams runāt bērnam saprotamā veidā, izvēloties vienkāršu valodu, atbilstošu balss toni. Speciālistiem jāspēj sniegt informāciju bērnam viegli un saprotami. Šis ir tas vecums, kad bērns jau var izprast notikušā cēloņus un sekas, līdz ar to bērnam var skaidrot lietas būtību un notiekošo. Speciālistiem jābūt gataviem atbildēt uz bērna jautājumiem. Speciālists nedrīkst maldināt bērnu.

• Mazs bērns (līdz 6 gadiem) ir fiziski pieķēries vecākam

Īpaši gadījumos, kur iesaistīti mazi bērni, speciālistiem jāspēj izpildes procesu organizēt pēc iespējas mierīgāk, ņemot vērā bērna ierobežotās spējas izprast situāciju. Speciālistiem ir jāpārzina attiecīgā bērna vecumposma īpatnības.

Jāņem vērā, ka šajā vecumā bērns aktīvi reaģēs uz apkārtējo cilvēku reakcijām un viņa uzvedība būs atkarīga no tā, cik mierīgi situāciju spēs risināt procesā iesaistītie – bērna vecāks un speciālisti. Tāpēc noteikti lielākais darbs ir veicams ar vecāku, lai situāciju padarītu bērnam mazāk traumatisku. Nepieciešamības gadījumā speciālistiem vecākam ir jāskaidro arī viņa uzvedības ietekme uz bērnu, ja vecāka uzvedība kļūst skaļa, agresīva vai situāciju pasliktinoša.

⁴ Sk., piemēram, Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 8. jūnija spriedumu lietā Nr.A420307114.

- **Izpilde tiek atteikta saistībā ar bērna veselības stāvokli un attiecīgajiem izrakstiem no ārstiem**

Gadījumā, ja parādnieks izvairās no izpildes, uzrādot izrakstu no bērna ģimenes ārsta vai

ārstējošā ārsta, un pastāv aizdomas vai šaubas par izsniegtā dokumenta pamatotību, jāapsver nepieciešamība vērsties Veselības inspekcijā ar attiecīgu iesniegumu.

9. RĪCĪBA, JA IZPILDE NAV IZDEVUSIES

Ja bērna nogādāšana atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, veicot visus nepieciešamos sagatavošanās darbus, kā arī mēģinot faktiski izpildīt tiesas nolēmumu, tomēr objektīvu iemeslu dēļ nav iespējama, piemēram, balstoties uz iesaistītā psihologa vai bāriņtiesas rekomendācijām, proti, tiek atzīts, ka izpildi nav iespējams veikt no tiesu izpildītāja neatkarīgu iemeslu dēļ, tiesu izpildītājs paziņo piedzinējam un parādniekam par izpildu darbības atlikšanu. Tomēr kopumā jebkādā problēmsituācijā ir svarīgi atcerēties, ka speciālistu komandai jākoncentrējas uz to, lai tiesas lēmums pēc iespējas tiktu izpildīts ar pirmo piegājienu. Proti, neskatoties uz situācijas eskalāciju, izpildi vajadzētu novest līdz galam, šādā veidā radot pēc iespējas mazāku emocionālo un psiholoģisko kaitējumu visiem iesaistītajiem, bet īpaši bērnam ilgtermiņa skatījumā (atkārtots mēģinājums varētu būtiski palielināt iesaistīto

personu stresa stāvokli, ņemot vērā negatīvo pieredzi). Turklāt izpildes atlikšana varētu radīt parādniekam maldinošu priekšstatu, ka ar situācijas apzinātu eskalēšanu var izvairīties no izpildes.

Turklāt, ja izpilde nav bijusi iespējama, tiesu izpildītājs sastāda par to aktu un nosūta šo aktu prokuratūrai, lai tā izlemtu jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu pret parādnieku sakarā ar viņa ļaunprātīgo izvairīšanos no nolēmuma izpildes, un aptur izpildu lietvedību. Valsts policija, saņemot iesniegumu no tiesu izpildītāja ar lūgumu uzsākt krimināllietu pēc Krimināllikuma 168. panta, lai konstatētu ļaunprātīgu izvairīšanos no tiesas nolēmuma izpildes vai tās kavēšanu, pārbauda iesniegto ziņu vai informācijas patiesumu. Gadījumā, ja tiek konstatētas Krimināllikuma 168. panta sastāva pazīmes, uzsāk kriminālprocesu un veic izmeklēšanas darbības.

10. ATSEVIŠĶIE NOSLĒDZOŠIE JAUTĀJUMI

10.1. Ar plašsaziņas līdzekļiem saistītie praktiskie apsvērumi

Izprotot, ka piespiedu izpildes process pats par sevi ir emocionāli smags iesaistītajām personām, nereti vecāki, kuri izvairās vai pretojas bērna atgriešanai, mērķa sasniegšanai, proti, savu tiesību vai viedokļa aizstāvēšanai, mēdz izmantot ne tikai tiesiskās aizsardzības līdzekļus, bet, piemēram, iesaistīt plašsaziņas līdzekļu pārstāvjus. Šajos gadījumos jāatceras, ka nekāda sensitīvā informācija par iesaistītajām personām vai lietas apstākļiem nav izpaužama. Komunikācijā ar plašsaziņas līdzekļiem būtu ieteicams veikt skaidrojošo darbu, atturoties no konkrētu gadījumu komentēšanas, bet vērsot uzmanību uz iespējamiem vecāku strīdu risinājumiem, lai nenonāktu līdz bērna prettiesiskai aizvešanai vai aizturēšanai. Vienlaikus būtu jāatzīmē plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, ka, publicējot informāciju par konkrētu gadījumu, tas var negatīvi ietekmēt bērna turpmākās intereses un ģimenes privāto dzīvi.

Iesaistītajām iestādēm būtu ieteicams operatīvi informēt arī citas iesaistītās iestādes un speciālistus par to, ka plašsaziņas līdzekļi ir vērsušies par konkrētu gadījumu, aprakstot detalizēti interesējošos jautājumus, respektīvi, lai visas puses tiktu savlaicīgi informētas par plašsaziņas līdzekļu interesi.

10.2. Ar datu aizsardzību saistītie praktiskie apsvērumi

No datu aizsardzības viedokļa ir jāuzsver, ka situācijā, kad izpildes process tiek uzņemts (uzfilmēts vai fotografēts), datu apstrāde visvairāk attiecas uz fotografēšanu, filmēšanu un šādu materiālu publicēšanu. Šajā gadījumā ir saskatāmi vairāki datu pārzīņi, proti, tie

varbūt gan bērna vecāki, kā arī tā saucamās izpildē tieši neiesaistītās personas (piemēram, bērna radnieki un tuvinieki, kaimiņi, nejaušie garāmgājēji) un organizācijas, kas procesā piedalās ar leģitīmu mērķi (piemēram, preses pārstāvji, kādas biedrības pārstāvji, kuru darbība vērsta uz sabiedrisko interešu aizsardzību).

Jāuzsver, ka vispārīgi **bērna vecākiem** ir tiesības filmēt un paturēt šo materiālu sev, jo tiek iesaistīts viņu bērns, un šādu materiālu vecāki vēlāk var izmantot arī kā pierādījumu tiesvedībā. Piemēram, ja vecāks uzskata, ka iestādes darbinieki rīkojas prettiesiski, viņam ir tiesības iesniegt šo materiālu tiesā kā pierādījumu. Tomēr jāņem vērā, ka šajā gadījumā bērna vecāki drīkst uzņemt tikai savu bērnu, un, ja izpildē iesaistītās amatpersonas nepiekrīt, ka tās arī tiek uzņemtas, tām ir tiesības lūgt pārtraukt filmēšanu vai fotografēšanu.

Minētais izriet gan no attiecīgā tiesiskā regulējuma (Fizisko personu datu apstrādes likuma 32. panta pirmās un otrās daļas kumulatīvajā skatījumā), gan no atbilstošas judikatūras⁵. Proti, arī valsts amatpersonai, pildot dienesta pienākumus, ir tiesības uz privāto dzīvi, kas cita starpā iekļauj tiesības uz personas datu, tostarp attēla, aizsardzību. Proti, pat situācijā, kad persona veic valsts deleģētas publiskas funkcijas, tai ir tiesības uz noteiktu privātās dzīves aizsardzības līmeni. Pretējā gadījumā tiktu aizskarta tiesību uz privāto dzīvi būtība, padarot tiesības bezjēdzīgas. Personai ir tiesības kontrolēt savu attēla izmantošanu, ņemot vērā, ka tas atklāj personas unikālās īpašības, kas ļauj to identificēt starp citiem cilvēkiem. Līdz ar to gadījumā, ja kādā no piespiedu izpildē

⁵ Skatīt, piemēram: Eiropas Savienības Tiesas spriedumu lietā C-345/17 Buivids, kā arī Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 19. marta spriedumu Lietā Nr. A420502213, SKA-6/2019.

iesaistītajām amatpersonām vai fiziskām personām iebilst pret tās filmēšanu vai fotografēšanu, minētajām personām ir tiesības lūgt pārtraukt filmēšanu vai fotografēšanu.

Attiecībā uz **izpildē neiesaistītajām personām** jānorāda, ka, ja jau minētās personas ir uzņēmušās šādu foto vai video materiālu, attiecīgu materiālu, kur ir redzami bērnu vai valsts amatpersonu (ja vien tās nav devušās piekrišanu) personas dati (attēls, vārds, uzvārds u. tml.), nedrīkst publicēt interneta vietnēs, presē vai citās publiskajās vietās.

Savukārt, ja procesā piedalās preses pārstāvji, proti, **žurnālisti** vai personas, kas veic **žurnālistikas darbību**, jāņem vērā, ka publicēt informāciju žurnālistikas nolūkos var jebkura persona, lai radītu vai veicinātu diskusiju par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem. Proti, amatpersonu attēlu publiskošana žurnālistikas nolūkos pamatā ir atļauta un tā tiek prezumēta kā veikta sabiedrības interesēs.

Taču personai, kura nav uzskatāma par žurnālistu, publicējot informāciju, tieši tāpat ir jāievēro pienākums par precīzas un uzticamas informācijas sniegšanu, kā arī jārīkojas labā ticībā. Šādai personai jāspēj pamatot, kāpēc tā uzskata, ka konkrētās informācijas (piemēram, attēlu) publiskošana ir sabiedrības interesēs.

Situācijā, kad procesā vēlas piedalīties kādas **organizācijas pārstāvji**, ir jābūt skaidram atbilstošam tiesiskam pamatojumam, un no šādas organizācijas statūtiem jābūt skaidri noprotamai darbībai, piemēram, vai tā ir saistīta ar žurnālistiku, vai ir kāds cits tiesiskais pamats, kas ir saistīts ar sabiedrības interesēm. Proti, šādu uzņemto materiālu, kurā redzami valsts amatpersonu personas dati, var publicēt, ja tam ir legītīms mērķis, bet tas katrā individuālā gadījumā ir rūpīgi jāvērtē.

Piemēram, vecāks var dot atļauju kādai organizācijai iepazīties ar lietas materiāliem (uzņemt procesu), jo šī iepazīšanās ar lietas materiāliem organizācijai būtu nepieciešama, lai pēc tam sniegtu juridisku palīdzību, taču organizācijai nav dota atļauja to publiskot interneta vietnēs u. tml. Proti, vispārīgi valsts amatpersonu attēla publiskošana ir pieļaujama, ja tas ir nepieciešams sabiedrības interešu nodrošināšanai, piemēram, lai sekotu līdzi, vai amatpersonas nerīkojas prettiesiski.

Bet ir svarīgi uzsvērt: ja valsts amatpersonu personas datu publicēšana nav nepieciešama sabiedrības interešu nodrošināšanai, persona, kas vēlas publiskot informāciju, kura skar valsts amatpersonas, varētu īstenot savas tiesības uz vārda brīvību, anonimizējot informāciju tā, lai nebūtu iespējams identificēt konkrētas valsts amatpersonas.

Bērna personas datu publiskošana nav pieļaujama nekādā gadījumā, pat ja tas ir saistīts ar žurnālistikas darbību vai sabiedrības interesēm. Turklāt jebkurā neskaidrā situācijā būtu jāmēģina saprast, vai konkrētais gadījums ir saistīts ar datu apstrādi vai drīzāk ar bērnu tiesību aizsardzību.

Ja pastāv aizdomas, ka, publicējot sensitīvu informāciju, noticis personas un īpaši bērna datu tiesību pārkāpums, attiecīgi jāinformē Datu valsts inspekcija. Turklāt, ja šādu iespējamo pārkāpumu konstatē tiesībsargājoša iestāde (piemēram, tiesībsargs, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, bāriņtiesa), sagaidāms, ka attiecīgajai informācijai būtu pievienots jau veiktais bērnu tiesību un interešu izvērtējums. Šajā gadījumā Datu valsts inspekcija neveiks bērna interešu ievērošanas pārbaudi, bet gan izvērtēs situāciju tieši attiecībā uz datu publiskošanas likumību. Respektīvi, nepieciešams kompetentās iestādes atzinums, ka ir pārkāptas bērna intereses.